

Maapõuepoliitika põhialused aastani 2050

Algataja: Vabariigi Valitsus.

Alus: Riigieelarve seadus §19 lg 2, § 20 lg 1.

Sissejuhatus

Maaelma elanikkonna arvukuse kiire kasv, intensiivne linnastumine (elanikkond linnades suureneb ca 60–80 mln inimese võrra aastas) ja inimeste ootus elamistingimuste paranemisele tingib üha suureneva nõudluse maavarade, joogi- ja tarbevee ning energia järele. Järjest enam võetakse kasutusele madalama kvaliteediga mittekonventsionaalseid maa- ja loodusvarasid ning kasutatakse uudseid tehnoloogiaid.

Ka Euroopa Liidus (EL) on üha süvenev kohalike toormete nappus ja majandus sõltub järjest rohkem imporditavatest maavaradest. Seepärast on ELis viimastel aastatel küllaltki palju tähelepanu pööratud maavarade olukorrale, nende kättesaadavusele ja kvaliteedile. Euroopa Komisjoni Ettevõtete ja Tööstuse Peadirektoraadi eestvedamisel loodi 2008. a nn toorme ühendus (ingl *The Raw Materials Initiative*).

Ekspertide abiga koostati 2010. aastaks aruanne, milles oli kriitiliste toormete nimistu¹. Need toormed on ELi tööstuse jaoks asendamatud ja neid imporditakse praegu peamiselt Hiinast, Venemaalt, Kongost ning Brasiiliast. 2013. aastal nimistut uuendati ja praegu on selles 20 tooret², millest enamik on metallimaagid. Aruandes on tehtud terve rida ettepanekuid ka valdkonna arendamiseks ning peamised Euroopa Komisjoni ettepanekud liikmesriikidele on järgmised:

- 1) töötada välja riiklikud maavarade poliitikad;
- 2) kujundada riiklik maavarade kasutusega seotud ruumilise planeerimise poliitika;
- 3) rakendada selged ja arusaadavad geoloogiliste uuringute ja maavarade kaevandamise lubade andmise protseduurid.

Maapõue³ kasutamine on ühest küljest aluseks paljudele majandustegevuse harudele, kuid teisalt kaasneb sellega tihti märgatav keskkonnanahäiring. Maavarasid kaevandatakse, põhjavett ja maasoojusenergiat tarbitakse maapõuest. Maapõu on toeks ehitistele ning võib keskkonnoohtlike elementide, ainete ja protsesside (maalihked ja vajumised, üleujutused, reostus) lähteallikana mõjutada meie elukeskkonda. Maapõueressursside teaduspõhine, kestlik ja riigi majanduskasvu edendamisele suunatud haldamine on seega kompleksne ülesanne.

Maapõue tõhusat kasutamist ja kaitset korraldatakse ning keskkonnanahäiringute vältimise võimalusi hinnatakse asjakohaste uurimistööde alusel, mille tulemuslikkus sõltub spetsiaalsete meetodite ja metoodikate rakendamise oskusest, andmebaaside tasemest ning väljaõppe saanud spetsialistide kogemustest. Üldjuhul vastutavad maapõue spetsiifiliste rakendusuringute eest Euroopa riikides riiklikud geoloogiateenistused, mille ülesanne on juhtida riigi maismaa ja akvatooriumi uurimist (geoloogiline kaardistamine ja uuringud, seire, georiskide hindamine, andmete kogumine, andmebaaside haldamine jms) ning kindlustada teave maapõuerikkuste kasutamiseks valitsus- ja haridusasutustele, ettevõtetele ning üksikisikutele.

¹ https://ec.europa.eu/growth/sectors/raw-materials/specific-interest/critical_et

² Antimon, berüll, boraadid, kroom, koobalt, koksisisi, fluoriit, gallium, germaanium, indium, magneesiit, magneesium, looduslik grafiit, nioobium, plaatina grupi metallid, fosforiit, rasked haruldased muldmetallid, kerged haruldased muldmetallid, räni, volfram.

³ Maapõue all mõistame maakoore ülemist osa, mida inimene kasutab ja mõjutab oma tegevusega maismaal, sise- ja piiriveekogudes, territoriaal- ja sisemeres.

Eesti maapõuepoliitika põhialuste arengudokument annab pikaajalise visiooni ja suunad valdkonna arengu juhtimiseks, käsitledes kogu maapõue potentsiaali, sealhulgas:

- 1) maavarasid;
- 2) maapõue kui maatuge;
- 3) maapõue kui ehituskeskkonda;
- 4) põhjavett;
- 5) maa(põue)soojust.

Kui dokumendis on edaspidi nimetatud maapõue või maapõue ressursse, siis peetakse alati silmas kõiki eelpool nimetatud komponente.

Maapõuepoliitika põhialused on raamstrateegiaks valdkonnaga seotud arengukavadele ja õigusaktidele ning maapõue küsimustes aluseks teiste valdkonnaga seotud arengudokumentide ja õigusaktide koostamisel. Horisontaalselt mõjutavad maapõuepoliitika põhialused enim majandusarengu, hariduse (sh keskkonnahariduse) ja ruumilise planeerimise valdkonna planeerimist ning arendamist. Arengudokumendi regulaarne ajakohastamine ja selle elluviimisest aruandmine aitavad tagada kokkulepitud poliitikasuundade aktuaalsuse ja rakendumise.

I Visioon ja üleriigiline eesmärk

Maapõue ja seal leiduvaid loodusvarasid uuritakse ning kasutatakse Eesti ühiskonnale suurimat väärtust looval moel, arvestades keskkonnavalaseid, sotsiaalseid, majanduslikke, geoloogilisi ja julgeoleku aspekte.

Eesti pikaajaline eesmärk maapõue valdkonnas on tagada maapõueressursside teaduspõhine, riigi majanduskasvu ja ressursitõhususele suunatud keskkonnahoidlik ning inimeste tervist säilitav haldamine ja kasutus. Kaasnevalt on oluline vähendada sõltuvust taastumatutest loodusvaradest.

II Valdkonna arendamise põhimõtted ja prioriteetsed arengusuunad

1. Uurimine ja kasutamine.

Kvaliteetse geoloogilise informatsiooni omamine on oluline pea kõigi keskkonnakasutusega seotud tegevuste planeerimisel, riskide hindamisel ja tegevuste elluviimisel. Olulisemad neist on uute maavarade kasutuselevõtt, loodus- ja põhjaveekaitse, veevarustuse, jäätmekorralduse ja ehitiste planeerimine ning keskkonnamõju hindamine. Suur osa sellest infost kogutakse geoloogilise baaskaardistamise käigus. Varasema geoloogilise kaardistamise ja uurimistööde alusel teame, et Eestil on konkurentsivõimelisi maapõueressursse (nt põlevkivi, turvas, tehnoloogiline dolo- ja lubjakivi), millest saab valmistada erinevaid tooteid, mille järele on nii täna kui ka perspektiivis riigisiselt ning maailmaturul nõudlus. Jätkuv uurimistegevus on oluline nii potentsiaali kui ka ohtude teadmiseks ja seotult otsuste tegemiseks.

Suur osa Eesti maapõueressurssidest kuuluvad riigile, mistõttu on asjakohane, et riik saab nende kasutamisest hüvesid. Seejuures mõjutab ressursi kasutamine suuremal või vähemal määral kohalikku omavalitsust ja elanikkonda, mistõttu on õiglane hüvede nendega jagamine.

Lähtudes eeltoodust on sõnastatud maapõue uurimise ja kasutamiseiga seotud poliitikasuunised.

1.1. Geoloogilise informatsiooni kogumiseks ja maapõueressursside kasutuselevõtuks ning maksimaalseks väärimiseks vajalikke uurimistöid tehakse mahus ja suundades, mis on vajalik teadmusbaasi säilitamiseks ja suurendamiseks majandusliku potentsiaaliga maapõueressursside osas.

1.1.1 Keskkonnakasutusega seotud tegevuste planeerimiseks ja riskide hindamiseks vajaliku alusinfo täiendamiseks koostab riik geoloogilise baaskaardistamise (mõõtkavas 1:50 000) kava ja korraldab kogu Eesti maismaa territooriumi kaardistamise.

1.1.2 Eesti maapõue potentsiaali täpsustamine ja maapõuealaste rakenduslike teadusuuringute süsteemne korraldamine toimub riigi koostatud perioodiliselt uuendatava maapõueressurssidega seotud uurimistööde ning teadus-arendustöö kava alusel.

1.2 Riik saab maapõueressursside kasutamisest õiglast tulu.

1.2.1 Tagamaks riigile maapõueressursside kasutamisest maksimaalse kasu, võtab riik kasutusele ressursside uurimise ja kasutamise lubamise ning riigitulu võtmise mehhanismid, mis arvestavad tegevuste eripäradega ja võimaldavad nendest võimalikult suures ulatuses riigile hüvesid saada, seadmata põhjendamatult ohtu tegevuste jätkusuutlikkust.

1.2.2 Maapõue valdkonna ja majanduse arengu ergutamiseks vajalike investeeringute toomiseks tutvustab riik aktiivselt Eesti maapõueressursse ja nendega seotud andmeid ning uuringuid potentsiaalsetele investoritele.

1.3 Maapõueressursside majandamisel toetatakse positiivseid sotsiaal-majanduslikke arenguid ning leevendatakse seonduvaid negatiivseid mõjusid sotsiaal-majanduslikule looduskeskkonnale.

1.3.1 Ühiskonnale suurima väärtuse loomiseks rakendab riik mehhanisme, mis tagavad maapõueressursside kasutamisest laekuva riigitulu kõige otstarbekama ja suurima pikaajalise positiivse mõjuga kasutamise.

1.3.2 Maapõueressursside kasutamise muutmiseks sotsiaalselt aktsepteeritavamaks rakendab riik lahendusi maapõueressursside kasutamisest laekuva riigitulu jaotamiseks selliselt, et sellest saavad osa otseselt mõjutatud kohalikud omavalitsused ja riigitulust lähtuv positiivne mõju jõuab ka tegevusest otseselt negatiivselt mõjutatud isikuteni.

1.3.3 Maapõueressursside kasutamisega seotud negatiivsed välismõjud kompenseeritakse „kasutaja maksab“ põhimõttest lähtuvalt, arvestades negatiivsetele välismõjude rahalise kompensatsiooni ulatuse määramisel usaldusväärsete andmete alusel inimestele, majandusele ning looduskeskkonnale avalduvat tegelikku tervikmõju.

2. Keskkonnamõjud ja tõhusus.

Maapõue kasutamise lubamisel vajab loa andja kvaliteetse otsuse tegemiseks piisavat ajakohast infot tegevuse mõjude (sh loodus-, majandus- ja sotsiaalkeskkonnale) kohta ja usaldusväärseid hindamismeetodeid prognooside tegemiseks. Otsuste tegemisel tuleb seejuures püüelda erinevate huvide tasakaalustamise ja häiringute vähendamise poole.

Maapõue kasutamise lõpetamisel on oluline, et keskkonnakasutaja taastaks alati tarbimisväärse ja edasise kasutusotstarbega kokku sobiva maa ning maapõue. Probleemide esinemine selles küsimuses tekitab kahju maapõueressursside kasutamise mainele ja tihti ka täiendavaid kulusid riigile.

Maapõueressurssi tuleb kasutada tõhusalt, välistades ülemäärase ja raiskava kasutuse, mistõttu on tark valmistada ressursi koguse ühiku kohta võimalikult palju kõrge lisandväärtusega toodangut. Samas tuleb minimeerida jäätmete ja maksimeerida tekkinud jäätmete taaskasutamine.

Lähtudes eeltoodust on sõnastatud maapõue kasutamise keskkonnamõjude ja kasutamise tõhususega seotud poliitikasuunised.

2.1 Maapõue kasutamisega seotud olulisemad keskkonna- ja majanduslikud ning sotsiaalsed mõjud on alati eelnevalt analüüsitud ja tegutsemiseks kasutatakse kõige sobivamaid lahendusi. Riik suunab tegevuste korraldamisel kasutama võimalikult keskkonnasäästlikke ja innovaatilisi tehnoloogiaid.

- 2.1.1 Ootamatute negatiivsete tagajärgede vältimiseks ja otsuste tegemiseks vajaliku teabe saamiseks prognoositakse maapõueressursside kasutamise mõju keskkonnale alati enne tegevuse alustamist põhjendatud detailsusega. Riik toetab selleks vajalike üldiste mudelite ja süsteemide arendamist ning kasutuselevõtmist ja sisendandmete kogumist.
- 2.1.2 Majandusarengu ja keskkonnahoiu tasakaalustamiseks kaalutakse maapõue uurimise ja kasutamise lubamisel alati nii looduskeskkonna, sotsiaalseid kui ka majanduslikke tegureid ja mõjusid.
- 2.1.3 Maapõueressurssi tuleb kasutada nii, et nende kasutamine ei ohusta inimeste tervist ega halvenda (püsivalt) heaolu. Tegevuse jätkusuutlikkust tagavas määras rakendatakse leevendusmeetmeid ka piirväärtusi mitte ületavatele, kuid ümberkaudseid elanikke häirivatele mõjudele.
- 2.1.4 Maapõueressursside kasutamise mõjudest tervikliku ülevaate saamiseks hinnatakse uute ressursside kasutuselevõtmisel üldisel tasemel ka nende ressurssidega seotud tööstuskompleksi logistikat, ühiskondlikku aktsepteeritavust ja keskkonnamõjusid ning arvestatakse seda tegevuse lubamisel või mittelubamisel.
- 2.1.5 Maapõue kasutuse soovimatute mõjude vähendamiseks soodustab riik maapõue kasutuse uute keskkonnasäästlike ja innovaatiliste või alternatiivsete samaväärset tulemust andvate rohetehnoloogiate väljatöötamist ning seonduva parima praktika arendamist ja aitab kaasa selle levitamisele.

2.2 Kaevandatud maa ja maapõue korrastamine on tagatud ning selleks rakendatakse parimat praktikat, arvestades terviklikku ja sobivaimat lahendust ning piirkonna arengut.

- 2.2.1 Kaevandatud maa korrastamise tagamiseks ja karjääridega seotud keskkonnahäiringute vähendamiseks võtab riik kasutusele õigusliku ja/või majandusliku mehhanismi, mille abil väheneb selge materjali nõudluseta karjääride arv.
- 2.2.2 Korrastamise korralduse reaalsele vajadusele vastavaks muutmiseks riik diferentseerib ja võtab kasutusele kaevandatud maa ning maapõue korrastamise nõuded lähtuvalt karjääride ja kaevanduste suurusest, keerukusest, ohtlikkusest ning muudest asjassepuutuvatest asjaoludest selliselt, et nõuded oleks proportsionaalsed. Lisaks lähtutakse nõuete väljatöötamisel põhimõttest, et maa ja maapõue korrastamine algaks võimalikult varases kaevandamise staadiumis ning toimuks võimalikult suures ulatuses paralleelselt kaevandamisega.

- 2.2.3 Vältimaks korrastamata karjääride ja kaevanduste hülgamist kaevandamislubade omanike poolt, võtab riik kasutusele õiguslikud ja/või majanduslikud mehhanismid, millega tagatakse kaevandatud maa ning maapõue korrastamine kõigil juhtudel. Riik korraldab varasemalt hülgatud karjääride ja kaevanduste korrastamise, alustades objektidest, mis kujutavad ohtu inimestele ja loomadele ning/või avaldavad otseselt negatiivset mõju looduskeskkonnale.
- 2.2.4 Kaevandatud maa ja maapõue parimal moel kasutuselevõtmiseks vaadatakse korrastamise nõuete kehtestamisel ala ning ümbritsevat maastikku tervikuna. Korrastamislahenduse väljatöötamisse kaasatakse ka kohalikke elanikke ning arvestatakse piirkondlike arenguplaanidega ja planeeringutes määratletud arengusuundadega. Tuvastatakse ja levitatakse kaevandatud maa ning maapõue korrastamise parimaid praktikaid

2.3 Maapõueressursside kasutuse suunamisel tagatakse ringmajanduse põhimõtetest lähtuvalt ressursside võimalikult suure lisandväärtusega ning säästlik kasutamine minimaalsete kadude ja minimaalsete jäätmetega. Seejuures ei tarbita taastuvat maapõue ressursi üle taastumise määra ja uuritakse võimalusi taastumatute maapõueressursside kasutamise asendamiseks taastuvate ressurssidega ning ressursside kasutamise tõhususe tõstmiseks.

- 2.3.1 Maavarade säästliku kasutamise tagamiseks eelistatakse riigi ja kohaliku omavalitsusüksuse ehitistes maksimaalses võimalikus määras kohalike maavarade kasutamist ning rakendatakse ehitustehnoloogiaid, mis kasutavad maksimaalselt ära ehitusmaterjalide tootmisprotsessis tekkinud saadusi, kaevandamise kõrvalsaadusi ja kaevandamisjäätmeid.
- 2.3.2 Maapõueressursside kasutamisel suurendatakse pidevalt ressursitootlikkust ja vähendatakse jäätmeteket.
- 2.3.3 Kasutatava maapõue ressursiga kaasnev maapõueressurss kas kasutatakse või säilitatakse kasutamiskõlblikuna võimalikult esialgses kvaliteedis.
- 2.3.4 Riik loob tingimused maasoojuse laialdasemaks kasutamiseks.

3. Õppe-, teadus- ja arendustegevus.

Maapõuealase kõrghariduse puhul on oluline tagada hea seos teadus-arendustöö ja riigi vajaduste vahel. Valdkonna jätkusuutlikkuse kindlustamiseks peab hoidma noorte huvi maapõue valdkonnaga seotud kõrghariduse omandamise vastu.

Ülikoolidesse on loodud kaasaegne õppe- ja teadustöö infrastruktuur, mida on oluline rakendada ka riigiasutuste ja ettevõtete praktiliste probleemide lahendamisel. Muuhulgas näitkeks riigi ja/või erasektori tellimisel tehtavate rakenduslike teadusuuringute tarbeks.

Rahvusvaheline koostöö toimib nii riigi kui ka ülikoolide tasemel eelkõige erinevate projektide kaudu. See on väga oluline kogemuste vahetamiseks ja teadustöö tulemuste taseme tõstmiseks. Rahvusvahelise teadussuhtluse korralduses lähtutakse riigi prioriteetidest, arvestades neid ka selleks vajalike ressursside kavandamisel.

Lähtudes eeltoodust on sõnastatud maapõue valdkonna õppe-, teadus- ja arendustegevusega seotud poliitikasuunised.

3.1 Valdkondlik õppe-, teadus-, ja arendustegevus on korraldatud eesmärgipäraselt ning tulemuslikult, arvestades riigi ja erasektori vajadusi ning huve.

- 3.1.1 Arendamiseks Eesti teadlaste ja üliõpilaste võimekust leida ja rakendada parimaid tehnoloogiaid Eesti maapõueressursside kasutamiseks, tõhustatakse maapõueressursside uurimisega tegelevate teadusasutuste koostööd Eesti ja välismaiste teadusasutuste ning tehnoloogiaettevõtetega.
- 3.1.2 Valdkondliku hariduse kvaliteedi ja suunitluse parendamiseks tagavad õppeasutused spetsialistide õpetamisel omavahel otstarbeka koordineerimise, arvestades tööandjate ja riigi hinnanguid ning analüüsitulemusi ja pöörates rohkem tähelepanu rakenduslikule suunale, sh tehnoloogilistele õppesuundadele.
- 3.1.3 Maapõuealase hariduse eelissuundade määramiseks vajaliku info kogumiseks analüüsib riik regulaarselt õppetstatistikat (sh sisseastumist ja väljalangevust), lõpetajate tööhõivet ja selle prognoosi ning õppekavade vastavust tööturu vajadustele. Valdkondliku hariduse

populariseerimiseks tutvustatakse aktiivselt maapõue uurimise ja kasutamisega seotud teadusdistsipliine kooliõpilastele.

- 3.1.4 Olemasoleva ressursi otstarbeka kasutamise eesmärgil otsitakse täiendavaid võimalusi maapõueressursside uurimise teadustaristu rakenduslikuks kasutuseks Eesti teadusasutustes. Ülikoolid peavad samas tagama nende käsutuses oleva avaliku sektori vahendite abil kaasajastatud analüütilise taristu teenuste parema kättesaadavuse ettevõtetele ja riigipoolsetele tellijatele. Rakendusuuringute tegemisse kaasatakse ka erakapitali.

3.2 Rahvusvahelise koostöö vajadused on määratletud, koostöö juhtimise vastutus ja eesmärgid on kokku lepitud ning koostöö toimub tulemuslikult vastavalt kokkulepitule.

- 3.2.1 Tagamaks hariduse ja teadusuuringute kõrget taset, tõhustavad ülikoolid rahvusvahelist koostööd, arendavad selleks sobivaid võrgustikke, õppekavasid ja õppekursuseid, mis loovad täiendust puuduolevates või vähema kompetentsiga, kuid Eesti maapõue jätkusuutliku ja tõhusa kasutamise seisukohalt vajalikes valdkondades.
- 3.2.2 Rahvusvahelise koostöö soodustamiseks analüüsib riik koos ülikoolidega maapõuealase rahvusvahelise koostöö vajadusi, võimekusi ja võimalusi ning selle alusel kujundab ülikoolide koostööprojektides osalemise toetamise põhimõtted ning arvestab neid toetuse kavandamisel.
- 3.2.3 Kogemuste omandamiseks ja finantsvõimekuse suurendamiseks osalevad teadus- ja haridusasutused ning riigi geoloogiliste töödega tegelev asutus rahvusvahelistel hangetel geoloogiliste tööde tegemiseks ning leiavad muid võimalusi rahvusvahelisele turule sisenemiseks.

4. Info kogumine, säilitamine, levitamine ja teadlikkuse tõstmine.

Eesti erinevate institutsioonide valduses on suur hulk geoloogilisi materjale ja infot, mis on väga olulised, kuna muudavad lihtsamaks ja märgatavalt odavamaks erinevate uurimistööde tegemise. Geoloogilised materjalid ja info tuleb säilitada jätkusuutlikult ja kõik materjalid peavad olema põhjendatud eesmärgil ning ulatuses huvilistele kättesaadavad.

Maapõue valdkonnas sisuline kaasaráäkimine eeldab vähemalt mõningal määral erialaste teadmiste omamist. Kõik asjaosalised peavad olema piisavalt teadlikud maapõue kasutusega seotust, et saaksid osaleda aruteludes otstarbekaimate lahenduste leidmiseks.

Maapõuega seotud seired on näiteks põhjaveeseire, seismoseire, rannikuseire jne. Põhjendatud otsuste tegemiseks ja otsuste mõjude hindamiseks on muuhulgas vajalik piisava, õigesti suunatud ja jätkusuutliku seire tulemused.

Lähtudes eeltoodust on sõnastatud maapõuealase info kogumise, säilitamise, levitamise ja teadlikkuse tõstmiseks seotud poliitikasuunised.

4.1 Maapõuealase info kogumine, säilitamine ja kättesaadavus on korraldatud parimal moel. Selleks on kasutusel kasutajasõbralikud infotehnoloogilised lahendused ja teave on eri andmebaasidega seostatud ning põhjendatud ulatuses avalikult kättesaadav.

- 4.1.1 Geoloogilise informatsiooni kättesaadavaks tegemiseks digitaliseeritakse riigiasutuste hallatav informatsioon põhjendatud mahu, seotakse/ühildatakse geoloogiliste andmebaaside tarkvara teadusasutuste andmebaasidega ja korraldatakse nende haldamine ühtsetel alustel. Kasutusel olevate andmekogude ja infosüsteemide arendamisel arvestatakse nende praktilise kasutuse eesmärkide ning otstarbe ja teiste riikide parima praktikaga. Kõik riigi omanduses olevad maapõuealased uurimistööd ja andmed tehakse põhjendatud ulatuses avalikult kättesaadavaks.
- 4.1.2 Olemasoleva ja lisanduva geoloogilise materjali (sh puursüdamike) otstarbekaks kasutamiseks tagab riik geoloogiliste materjalide pikaajalise ning nõuetekohase säilitamise, vaba kättesaadavuse uurimistöödeks ja võimekuse hoiustada lisanduvat geoloogilist kivimimaterjali.

4.2 Avalikkus on maapõue kasutamisega seotust piisavalt informeeritud ja valdkonna maine on objektiivsetest asjaoludest lähtuvalt parim võimalik.

- 4.2.1 Selleks, et valdkonna otsuste tegemisel toetada teadmispõhist arutelu Eesti elanikega, tagatakse avalikkuse süsteemne teavitamine ja maapõuealase teadlikkuse tõstmine, kasutades erinevaid tõhusaid kanaleid ja kaasates võimalikult paljusid huvirühmi.

4.3 Keskkonnaseire tagab maapõue kasutamise korraldamise vajadustele vastava andmestiku.

- 4.3.1 Keskkonnaseire tagab piisava informatsiooni hindamiseks keskkonna vastupanuvõimet, ressursside kasutamise üleriigilist ja piirkondlikku mõju looduskeskkonnale ning inimese tervisele, georiske ja kasutamisest mõjutatud maapõue ning -ala korrastamise edukust. Seired on suunatud kindlate strateegiliste eesmärkide täitmisele, seireprogrammid on pikaajalised ja jätkusuutlikud. Kõik riigi käsutuses olevad maapõueressursside kasutamisega seotud seireandmed on kasutuseesmärke silmas pidades süstematiseeritud, seostatud ja avalikkusele kasutajasõbralikult kättesaadavaks tehtud.

5. Maapõue kasutuse korraldus.

Maapõue valdkonnaga seotud riigi huvid peavad olema selgelt defineeritud, et tagada kõigi asjassepuutuvate institutsioonide valdkondlikud kompetentsid piisaval tasemel ja juhtida valdkonda, tuginedes asjakohastele põhimõtetele. Eesti maapõues on mitmeid arvestatava majandusliku potentsiaaliga ressursse. Arvestades maapõueressursside kasutamisega seotud keskkonna, sotsiaalseid ja majanduslikke mõjusid, peaks riik omama peamist kompetentsi ja initsiatiivi nende ressursside kasutamise üle otsustamisel. Selleks on vajalik riigi tasandil süsteemselt ja järjepidevalt planeerida, teostada ning rahastada maapõueressursside ja nende väärdamisega seotud uurimistöid.

Õigusnormide asjakohasust tuleb regulaarselt analüüsida ja vastavalt tulemustele vajadusel optimeerida ning täiustada. Õigusraamistik peab olema eesmärgipärane ja proportsionaalne ning selle rakendamine kõigile asjaosalistele võimalikult vähekoormav. Näiteks tuleb tagada ruumilise planeerimise ja maapõue kasutuse regulatsioonide vastuoludeta koostoime, erinevate piirangutega seotud maakasutusviiside (sh nii looduskaitse, maardlate, riigikaitse kui ka muude piiranguobjektidega seotud maakasutusviiside) üle otsustamine on otstarbekas kujundada võimalikult paindlikuks, tegevuslubade andmise protsess peab olema võimalikult selge ja selle käigus tuleb püüda saada kohalike elanike heakskiit kavandatavale tegevusele jne.

Maapõue kasutuse asukoha valiku riikliku suunamise juures vajab hindamist, kas ja millises olukorras see on mõistlik. Ei ole välistatud, et konkreetsetel tingimustel ja/või konkreetsete ressursside puhul võib riigi sekkumine olla mõistlik ning põhjendatud. Samas peab kaaluma, kas sekkumisel on märkimisväärsed positiivsed mõjud. Lisaks on maapõueressursside kasutuse kavandamise ja varustuskindluse tagamisega seotud otsuste tegemiseks oluline omada infot ressursside vajaduse kohta, mis eeldab usaldusväärsete prognooside koostamist.

Lähtudes eeltoodust on sõnastatud maapõue kasutuse korraldusega seotud poliitikasuunised.

5.1 Avaliku sektori ülesanded maapõue valdkonna haldamisel on selgelt määratud ning toetavad käesoleva arengudokumendi visiooni ja eesmärgi saavutamist. Ülesandeid täidetakse asjakohastes struktuurides tõhusalt ja tulemuslikult.

- 5.1.1 Tasakaalustatud arengu tagamiseks kaasatakse valdkonna juhtimisse põhjendatud mahu kõik enim asjassepuutuvad riiklikud kompetentsid ja huvid.
- 5.1.2 Riigi maapõue valdkonnaga seotud ülesannete terviklikumaks ja tõhusamaks täitmiseks koondatakse rakendusuringute korraldamine ja maapõueressursside kompetentsikeskuse roll ühte riigiasutusse.
- 5.1.3 Kohaliku tasandi huvidega arvestamiseks ja infovahetuse tagamiseks kaasatakse kohalikud omavalitsused võimalikult varases staadiumis maapõueressurssidega seotud otsustusprotsessidesse ja nende põhjendatud arvamusega arvestatakse võimalikult suurel määral.

5.2 Eesti maapõueõigus on eesmärgipärane, proportsionaalne ja suunatud maapõue kasutamisele suurimat väärtust looval moel.

- 5.2.1 Eesti maapõueõiguse kujundamisel välditakse ala- või ülereguleerimist, väärtustatakse maapõue majandusliku potentsiaali kasutamist ja vähendatakse bürokraatiat, et tagada sobiv raamistik riigi maapõue valdkonnaga seotud eesmärkide saavutamiseks.

- 5.2.2 Maapõue kui rahvusliku rikkuse uurimist ja säästlikku kasutamist käsitlevates küsimustes kujundatakse õigusnormid sellisteks, et Vabariigi Valitsusel on lõpliku otsuse tegemise õigus juhul, kui tegemist on olulise riikliku huviga. Seejuures hõlmab tegevuse lubamise menetlus võimalikult suures ulatuses kõiki sellega kaasneda võivaid asjakohaseid aspekte, mis võiks vajada eraldi kooskõlastamist või luba. Hilisemad tegevusega seonduvad täiendavad menetlused ei tohi mõjuva põhjuseta selle elluviimist takistada.
- 5.2.3 Maapõue kasutamise lubamise menetluste tõhusamaks muutmiseks ja sotsiaalse aktsepteeritavuse suurendamiseks rakendab riik meetmeid maapõue kasutajate ja kavandatava tegevuse mõjualasse jäävate isikute vahelise aktiivse suhtluse ja koostöö edendamiseks selliselt, et võimalikult paljudel juhtudel saavutatakse tegevuse läbiviimiseks kokkulepe kogukonnaga.
- 5.2.4 Maapõueressursside kasutamise mõistlikuks ja jätkusuutlikuks korraldamiseks on tegevustele seatud piirangud ning kohustused põhjendatud ning asja- ja ajakohased.

5.3 Maapõue kasutuse asukoha valimiseks kasutatakse parimate praktikate põhjal Eestile otstarbekaid, mõistlikke ja säästlikke lahendusi. Maapõue kasutamise korraldus ja ruumiline planeerimine toimivad kooskõlas.

- 5.3.1 Maapõue kasutuse paremaks korraldamiseks ja riigi huvide realiseerimiseks rakendab riik maapõueressursside kasutamise asukoha valiku suunamise lahendusi olukordades, kus see aitab kaasa ressursside ratsionaalsele ning säästlikule kasutamisele, vähendab olulisi negatiivseid keskkonna-, sotsiaalseid ja majanduslikke mõjusid ning lihtsustab maapõue kasutuse korraldamist.
- 5.3.2 Planeerimise ja maapõue valdkonna õigusnormide reguleerimisalades kooskõla loomiseks määratletakse selgelt erineva tasandi planeeringute seos maapõue kasutuse korraldusega.
- 5.3.3 Maapõueressursside kasutamise paremaks planeerimiseks ja varustuskindluse tagamiseks koostab ning uuendab riik regulaarselt maavarade ja põhjavee vajaduse prognoosi, mis toob vajaduse välja nii ajaliselt kui ka geograafiliselt.

5.4 Alternatiivsete maakasutusviiside vahel valikute tegemine on paindlik, kaalutletud, teadmistele tuginev ja erinevaid huve arvestav.

- 5.4.1 Maavarade kättesaadavuse tagamiseks korraldab riik maardlate ja nende ekspluateerimiseks vajaliku maa kaitse maavara kasutamist raskendavate või takistavate tegevuste eest, arvestades kaitstava maardla ning alternatiivse maakasutusviisi olulisust riigi jaoks, kavandatava tegevuse mõju suurust maavara kasutamisele ja kavandatava tegevuse ning maavara kasutamise ajalise kattuvuse tõenäosust. Riik hindab maardlate olulisust selleks välja töötatud kriteeriumite alusel.
- 5.4.2 Tagamaks riigi huvide realiseerimist võimalikult suures ulatuses, lähtutakse erinevate maakasutusviiside vahel valiku tegemisel konkreetse juhtumiga seotud asjaoludest ja prioriteetidest. Riik kujundab alternatiivsete maakasutusviiside vahel otsustamise paindlikuks.

III Aruandlus

Vabariigi Valitsus esitab alates 2021. aastast mitte harvem kui iga nelja aasta järel Riigikogule ülevaate maapõuepoliitika põhjaluste elluviimise kohta. Samuti vaadatakse maapõuepoliitika põhjalused aastani 2050 üle ja vajaduse korral ajakohastatakse iga nelja aasta järel.